

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

MANEVİYAT ÜZERİNE ETÜTLER

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Beşalah

Yenilenebilir Enerji

Tora'nın başka bir dile – Yunanca – ilk çevirisi, MÖ ikinci yüzyıl civarında, Mısır'da II. Ptolemy'nin hükümdarlığı sırasında yapılmıştı. Bu çeviri, Septuaginta – ve İbranice *Targum A-Şivim* (Yetmiş'in Çevirisi) – adıyla bilinir, çünkü yetmiş hahamdan oluşan bir ekip tarafından yapılmıştır. Ancak Talmud, çeşitli noktalarda, projede görevli bu Hahamların, belli başlı metinlerin birebir çevrilmesinin Yunanca okuyan biri için basitçe muğlak kalacağı düşüncesiyle bu metinleri kasıtlı olarak farklı şekilde çevirdiklerini söyler. Bu metinlerden biri "Tanrı, yedinci günde, yapmış olduğu işi tamamladı" cümlesiydi. Bunun yerine çevirmenler "Tanrı, altıncı günde... tamamladı" çevirisini yapmışlardı.¹

Acaba Hahamlar, Yunanların neyi yanlış anlayacaklarını düşünmüşlerdi? Tanrı'nın evreni altı günde yapmış olduğu fikri, neden bunu yedi günde yaptığı fikrinden daha makuldü? Kafa karıştırıcı görünse de, cevap aslında basittir. Yunanlar, yedinci gün olan Şabat'ın kendisinin de Yaratma eyleminin bir parçası olduğu fikrini anlayamayacaklardı. İstirahatın nesi yaratıcı olabilirdi? *Yapmayarak, çalışmayarak, icat etmeyerek* ne elde edebiliriz ki? Bu fikir hiç de akla yakın görünmemektedir.

Gerçekten de, elimizde o dönemde yaşamış Yunan yazarların bağımsız tanıklıkları yer almaktadır ve bu kaynaklarda, Yunanların Yahudilik hakkında alaya aldıkları noktalardan birinin Şabat olduğu görülmektedir. Yedi günde bir Yahudiler çalışmazlar, demektedir bu

yazarlar, çünkü tembeldirler. Günün ta kendisinin bağımsız bir değere sahip olabileceği fikri, görüldüğü kadarıyla onların anlayışlarının ötesindeydi. Ama, oldukça ilginçtir, tıpkı daha önce tarihteki en büyük düşünür ve yazarlardan bazılarını yetiştirmiş olan Atina şehir-devletinin başına geldiği gibi, Büyük İskender'in imparatorluğu da çok kısa bir dönem içinde dağılmaya başladı. Medeniyetler de, tıpkı bireyler gibi, psikolojik yıpranma ve tükenmişlikten muzdarip olabilir. Çalışma programınıza dâhil bir istirahat gününüz olmadığı zaman olacak olan budur. Ahad A-Am'ın söylediği gibi "Yahudi halkının Şabat'ı gözetmesinden çok, Şabat Yahudi halkını gözetmiştir." Yedi günde bir gün dinlenirseniz, psikolojik yıpranmaya uğramazsınız.

İlk kez bu *peraşada* karşılaştığımız Şabat, dünyanın ezelden beri bildiği en büyük kurumlardan biridir. Dünyanın zaman hakkındaki düşünce şeklini tepeden tırnağa değiştirmiştir. Yahudilik öncesinde insanlar zamanı ya güneşle – bizi yılın mevsimleriyle uyumlu hale getiren 365 günlük güneş takvimi – ya da [dünyanın uydusu] ayla – kabaca otuzar günden oluşan aylardan oluşan takvim – ölçerlerdi. Doğada hiçbir paraleli olmayan yedi günlük hafta fikri Tora'da doğmuş ve onu Yahudilikten alıp aradaki farkı sadece dinlenme gününün başka bir günde olmasıyla işaretleyen Hristiyanlık ve İslam yoluyla tüm dünyaya yayılmıştır. Yıllarımız güneş nedeniyle vardır; aylarımız ay nedeniyle vardır; ve haftalarımız Yahudiler nedeniyle vardır.

¹ Megila 9a.

Şabat'ın yaptığı ve hâlâ da yapmaya devam ettiği şey, hayatımız içinde ve genel olarak toplumun içinde gerçekten de özgür – işin baskılarından özgür; insafsız işverenlerin taleplerinden özgür; bizi mutluluğa giden yolu para harcayarak döşemeye kışkırtan tüketici bir toplumun siren çağrılarından özgür; sevdiklerimizle bir aradayken kendimiz olmakta özgür – olduğumuz bir boşluk yaratmaktır. Her nasılsa bu tek gün, en köklü ekonomik ve endüstriyel değişimlere rağmen nesilden nesile anlamını yenilemiştir. Moşe'nin günlerinde bu, Paro'ya kölelik etmekten özgür olmak anlamına geliyordu. On dokuzuncu yüzyılda ve yirminci yüzyılın ilk dönemlerinde bu, düşük ücret karşılığı uzun saatler boyunca iş yapmayı gerektiren ağır çalışma koşullarından özgür olmak demektir. Günümüzde ise bu, eposta mesajlarından, akıllı telefonlardan ve 24/7 erişilebilirlik taleplerinden özgür olmak anlamına gelmektedir.

Peraşamız bize Şabat'ın, Bene Yisrael'in Mısır'ı terk ettikten sonra aldıkları ilk emirler arasında olduğunu anlatmaktadır. Halk yiyecek sıkıntısından yakındığı zaman Tanrı onlara göklerden *man* adlı mucizevi yiyeceği göndereceğini söyledi; ama bu yiyeceği haftanın yedinci gününde toplamamaları gerekiyordu. Bunun yerine altıncı günde çifte porsiyon *man* yağıcağı. Şabat günleri soframızda iki bütün ekmek [veya Şabat ekmeği, *hallâ*] bulundurmamızın amacı da o dönemi anmaktır.

Şabat'ın emsalsizlik yönü sadece kültürel değildi. Şabat, kavramsal açıdan da benzersizdi. Tarih boyunca insanlar ideal bir dünya hayali kurmuşlardı. Biz bu gibi vizyonları, Eski Yunancada olumsuzluk belirten *u(ou)* ve “yer” anlamına gelen *topos* (τόπος) sözcüklerinden türetilmiş ütopya² – hiçbir yer – terimiyle adlandırırız. Bu gibi hayallere ütopya deriz, zira hiçbirisi gerçeğe dönüşmemiştir – biri hariç: Şabat. Şabat “şimdiki ütopya”dır, çünkü bu günde, haftada yirmi beş saatlik bir süreyle, hiyerarşinin, işveren ve çalışanların, alan ve satanların, servet veya nüfuz eşitsizliklerinin,

üretimin, trafiğin, fabrika gürültüsünün veya pazaryeri patırtısının olmadığı bir dünya yaratırız. Şabat, “dönen dünyanın durağan noktasıdır”, senfonik hareketler arasında bir estir, günlerimizin koşturması arasında bir moladır, iki kasaba arasındaki, meltemi hissedebildiğiniz ve kuşların civıltılarını duyabildiğiniz açık kırsal alanın zamandaki dengidir. Şabat – zamanın sonunda olacağı şekliyle değil, şimdi, zamanın ortasında, o nihai haline yönelik yaptığımız bir prova olarak – ütopyadır.

Tanrı Bene Yisrael'in, yedi günde bir günde gerçekleştirecekleri özgürlük provalarına neredeyse Mısır'dan çıkar çıkmaz başlamalarını istemişti, çünkü gerçek – yani yedi günün yedisinde olan türden – özgürlük zaman alır; yüzyılları, binyılları gerektirir. Tora köleliği yanlış bir şey olarak görür,³ ama onu hemen, derhal lağvetmemiştir, çünkü insanlar henüz buna hazır değildi. Köleliği on dokuzuncu asra kadar ne Britanya ne de Amerika lağvetmişti ve o zaman bile bu mücadelesiz olmamıştı. Yine de, Şabat kurumu bir kez işlemeye başladıktan sonra bu sonuç artık kaçınılmaz hale gelmişti, çünkü yedi günde bir gün boyunca özgür olmayı tanıyan köleler, nihayet bir gün zincirlerine karşı baş kaldıracaktır.

İnsan ruhu, nefes almak, solumak, gelişmek için zamana ihtiyaç duyar. Zaman yönetiminde ilk kural, *önemli* olan meselelerle sadece *acil* olanlar arasındaki ayrımı yapmaktır. Baskı altında olduğunda genel eğilim, *önemli* olan, ama *acil* olmayan işleri sıkışıklık yüzünden programın dışına itmektir. Yine de çoğunlukla, mutluluğumuz ve iyi yaşamış bir hayata dair duygumuz açısından en çok fark yaratan şeyler bunlardır. Şabat, önemli olan, ama acil olmayan şeylere adanan zamandır: aile, arkadaşlar, cemaat, kutsiyet duygusu, Tanrı'ya hayatımızdaki iyi şeyler için teşekkür ettiğimiz dualar ve gerek halkımızın gerekse de yolculuğumuzun uzun ve dramatik hikâyesini yeniden anlatmak üzere yaptığımız Tora okuması. Şabat, *şalom bayit* – sevgiden gelen ve

² Bu sözcük sözlüğe ilk olarak 1516 yılında, onu kitabının başlığı olarak kullanmış olan Sir Thomas More tarafından kazandırılmıştır.

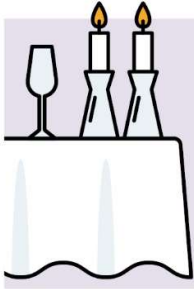
³ Tora'nın perspektifinden köleliğin yanlış olduğu konusu için bkz. Rabi N. L. Rabinovitch'in *Mesilot Bilvavam* (*Maale Adumim: Maaliyot*, 2015) kitabındaki (38-45) önemli analizi. Buradaki argümanın esası, Yazılı ve Sözlü Tora'da da merkezi bir yere sahip olan, tüm insanların, Tanrı'nın sureti ve benzerliği ile aynı ontolojik saygınlığı paylaştığı fikridir. Bu, örneğin, Eflatun ve Aristo'nun görüşleriyle son derece keskin

bir tezat halindedir. Rabi Rabinovitch Hahamlarımızın ve ayrıca Rambam ve Meiri'nin “Ebediyen senin kölelerin olacaklar” (Vayikra 25:46) ifadesi hakkındaki görüşlerini analiz etmektedir. Ayrıca Rabi Rabinovitch'in İyov 31:13-15'ten yaptığı alıntı da dikkate değer niteliktedir: “Bana karşı bir şikâyetleri olduğu zaman hizmetkârlarımdan herhangi birini adaletten menettiysem, Tanrı karşıma çıktığında ne yapacağım? Bana hesap sorduğunda ne cevap vereceğim? Onu da beni karında yapmış Olan yapmadı mı? O her ikimizi de ana rahminde şekillendirmede mi?”

mum ışığında, şarapta ve özel ekmekte neredeyse somut olarak hissedebildiğimiz *Şehina* (Tanrı'nın kutsal mevcudiyeti) tarafından mübarek kılınan evde hüküm süren barışı – kutladığımız zamandır. Bu, Michelangelo veya Leonardo tarafından değil, her birimiz tarafından yaratılan bir güzelliştir: dinlenmek nedir bilmeyen bir dünyanın çoğunlukla azgın ve fırtınalı olan denizinin tam ortasında dingin, huzurlu bir zaman adası.

Bir keresinde, Dalai Lama ile birlikte, Kuzey Hindistan'daki, Sihlerin kutsal saydığı Amritsar şehrinde bir seminere katılmıştım (Bu semineri Elijah Institute organize etmişti). İki bin Sih öğrenciden oluşan bir dinleyici kitlesine hitaben yapılan konuşmalar sırasında Sih liderlerden biri öğrencilere döndü ve "Bizim ihtiyacımız olan şey, Yahudilerin sahip olduğu şeydir: Şabat!" dedi. Sadece bir düşünün, dedi, her hafta aileye, eve ve ilişkilere adanmış bir gün! Bu lider Şabat'ın güzelliğini görebilmişti. Biz Şabat'ın realitesini yaşayabilmekteyiz.

Antik Yunanlar bir istirahat gününün nasıl Yaratılışın bir parçası olabileceğini anlayamamışlardı. Ama işte, öyledir; çünkü beden için istirahat, zihin için huzur, ruh için sessizlik, kimlik ve sevgi bağlarımız için bir yenilenme olmazsa, yaratıcı süreç zaman içinde solar ve ölür. Tüm sistemlerin zaman içinde enerji kaybettiği ilkesi gereği, entropiye uğrar. Yahudi halkı zaman içinde enerji kaybetmemiştir ve hep olduğu gibi canlı ve yaratıcı olmayı sürdürmektedir. Bunun sebebi, insanın en büyük yenilenebilir enerjisi ve bize yaratmaya devam edebilme gücünü veren gün olan Şabat'tır.

Şabat Sofrasında

1. Şabat'ın en sevdiğiniz yönü nedir?
2. Sizce Yahudilikteki Şabat fikri dünyayı nasıl iyi yönde değiştirmiştir?
3. Acil olanı önemli olandan ayırmak zor mudur? Hayatınızdaki hangi şeyler, haklarında genellikle endişelendiğiniz acil şeylerden daha önemli?

• Bu sorular, Rabi Sacks'ın bu haftaki Covenant & Conversation yazısının **Family Edition** versiyonundan alınmıştır. Nesilleri birbirine bağlayan, interaktif bir öğrenim için bu versiyonun bütününe şu bağlantıdan ulaşabilirsiniz: www.rabbisacks.org/covenant-conversation-family-edition/beshallah/renewable-energy.

Family Edition şimdi Türkçe!